

יקום תרבות

הזירה המקוונת לתרבות עברית

הסופר משה גרנות מאמין בסיסמתו של שלום עליכם "הצחוק טוב לבריאות - הרופאים מצווים לצחוק". משום כך פירסם מבחר של 26 קטעים מצחיקים במיוחד מכלל יצירתו בספר מיוחד דווקא בתקופה קשה זאת.

חוקרת הספרות זיוה שמיר קראה את הספר לבדוק האם כצעקתה והאם הוא אכן מבריא כפי שדורשים הרופאים.

המערכת

כריכת ספרו של משה גרנות "גם דודה אנה יפה"

משה גרנות ויקיפדיה

על ספרו של משה גרנות "גם דודה אנה יפה" צבעונים הוצאה לאור, תשפ"א / 2020, 147 עמ'.

רבים בטוחים שסיפור קצר אינו אלא ז'אנר קל וקליל, שניתן לכתוב אותו בהינף קולמוס אחד, "בין מנחה למעריב", ולסיים את קריאתו בנסיעה ברכבת לחיפה או במהלך טיסה לאילת. רבים אף בטוחים שהוא קדם בהרבה לרומן, שהוא סוגה כבדה ונכבדה הדורשת מכותביה ומקוראיה התעמקות מרובה ומאומצת. ובכן, כל לקסיקון יגלה שהסיפור הקצר נוצר רק במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה, כמאתיים שנה לאחר הולדת הרומן, וגם אי אפשר לחבר אותו כלאחר-יד מפאת האילוץ המוטל על המחבר לדחוס מידע רב ליריעה קצרה. בשל הקומפקטיות של הסיפור, כל משפט צריך להציע את העלילה קדימה – בין שמדובר בעלילה חיצונית או בעלילת נפש – ואין בו מקום למילים מיותרות ולסטיות מדרך המלך.

משה גרנות שולט בכלי המבע שלו, גם כשהוא מחבר רומנים רחבי יריעה, וגם כשהוא מעמיד סיפורים קצרים נפלאים ותוססים. סיפורי הקובץ גם דודה אנה יפה (2020) גורמים לקוראיהם בראש וראשונה חיוך של קורת רוח, וכל זאת מבלי להכביד עליהם בתיאורים ארוכים, בהרהורים פילוסופיים, ובסגנון סבוך. גיבוריו מדברים בלשון היום-יום ("מטר תשעים ומשהו", "שנלך קודם לקונצרט ולמסעדה ולכל הבולשיט", "כדי ששני הדבילים יוכלו להמשיך להתקוטט", "אפילו היום, נגיד בשעה ארבע", וכיוצא באלה משפטים ש"הוקלטו" מפי גיבוריהם).

עם זאת גרנות, בעברו מפקח על הלימודים בבתי-ספר על-יסודיים, אינו מעמיד לפני קוראיו סיפור כמו-טריוויאלי מבלי לשרבב לתוכו כמו "אגב-אורחא" רעיונות פוליטיים, היסטוריוסופיים, ופואטיים, שמעסיקים אותו גם בחייו "החוץ-ספרותיים". לא פעם הוא שם את רעיונותיו בפי אנשים פשוטים מתחתית הסולם החברתי, וכך מסווה את זיקתו לרעיון זה או אחר – זיקתו כלפיו או רתיעתו ממנו.

כך, למשל, כשאחת מגיבורותיו חושפת את ידה המקועקעת, והעובד הזר המטפל בה חושב שהיא חרתה על זרועה מיספר טלפון, היא אומרת לו שזהו מספר הטלפון לאלוהים. כך מבטא משה גרנות את "האמון" הרב שיש לו בדת ובכתבי הקודש, שאותו הביע בספר העיון מעורר המחלוקת שלו "שלושת ספרי האימה" (הוצאת צבעונים 2018), שבו בחן מבחר מרשים מכל אותם ציוויים המצויים בתנ"ך, בברית החדשה, ובקוראן – ציוויים שבהם מאמינים מיליוני בני-אדם ברחבי העולם.

כיום, כשרבים סגורים בבתייהם מפחד המגפה ונגיפיה, וגם תוכניות "הרליטי" כבר היו לזרא, טוב לחזור אל המפלט הבטוח של האדם – אל הספרים, העיתונים, וכתבי-העת. סיפורים כמו סיפורי "גם דודה אנה יפה" לא משעממים לרגע, ומשאירים את קוראיהם "עם טעם של עוד". אני אישית אהבתי במיוחד שניים מסיפורי הקובץ – האחד על חתן שמקדים להגיע עם הוריו למקום חופתו ומחליט לבקר בינתיים בבית-ביאליק, שם הוא "מסתבך" ומאחר להגיע לחופה. ההוויי בבית-ביאליק של ראשית שנות השישים בניהולו של משה אונגרפלד, נוצר מורשתו של המשורר, מוכר לי הקורות בלתי-אמצעית, ונהייתי להיפגש עם תמונות וקולות והדים וניחוחות מן העבר.

אהבתי במיוחד גם את הסיפור "גם דודה אנה יפה", על הדוד אלברט מאמריקה הרומז לאחייו כי ישאיר לו "משהו" כדי שיוכל להנציח את זכרו. והנה, בכספת שנותרה בבנק מצא האחין, המספר את הסיפור, מחברת שירים ביידיש וסכום בן 150 לירות להוצאת הספר. דא עקא, הכסף שבשנת 1954 הספיק להוצאת ספר, הגיע לידי האחין ארבעים שנה לאחר שהופקד, והוא היה שווה לאחר כל האינפלציות ושינויי המטבע "רבע אגורה חדשה". את הפואנטה האמיתית של הסיפור אשאיר לעצמי כדי למנוע spoiler ("קלקלן" כהצעת האקדמיה ללשון העברית).

פינה אמתית היא "הנכדה של דינה ליטווק" – סיפור על אם קשישה רטננית, הנעזרת בעובד זר, ובתה הגרושה העסוקה לפרנסתה עד קצה גבול היכולת. מתברר שהאם עדיין משמרת את מאווייה הליבידינליים, בעוד שאצל בתה בת החמישים... "בצורת". כבר הזכרתי את שיאו של סיפור זה כשידה החשופה של הזקנה מגלה את המספר הטבוע בזרועה.

בקובץ נאספו עשרים ושישה סיפורים קצרים, מהם קצרצרים, כולם דרמטיים, ובכולם יש תפניות מפתיעות של הומור ושנינה. בטלוויזיה הישראלית היתה פעם סדרת סרטונים ומערכונים הומוריסטיים בשם "קצרים". סיפורי הקובץ "גם דודה אנה יפה" היו מתאימים להפליא לסדרה זאת. ואם יתו את הסדרה המוצלחת הזאת, הרי שיהיה להם חומר מן המוכן.

משה גרנות דוגל בסיסמתו של שלום עליכם "הצחוק יפה לבריאות, רופאים מצווים לצחוק", ואין לך תקופה הראויה להתערבותו של ההומור בחיינו כמו שעת המצוקה שאנו נמצאים בה בחודשים אחרונים אלו, ובוודאי בחודשים שיבואו עלינו עד שיימצא מזור למגפת הקורונה. די להציץ ברשתות החברתיות כדי להתרשם כמה הומור (בעיקר סרקסטי) מפיצים בימים אלו ידוענים וגם עמך.

בסיפורת הענפה של משה גרנות אפשר למצוא קטעים ואף סיפורים שלמים השופעים הומור, אלא שאלה מפוזרים בעלילות דרמטיות ואפיות, כמו בספריו "המאהב השני של הרבנית", "קרנטינה בקונסטנצה", "הפרומושקאים", "אשתו של הקולונל". ולא הזכרתי כאן ספרים המגוללים חוויות קשות, כמו "הנדר", "מאריה וליאופולד", "האי" (שהוא דיסטופיה). מתברר שגרנות ליקט מספריו את הסיפורים בעלי נימה של הומור, הוסיף סיפורים מצחיקים חדשים, והתוצאה אסופה של 26 סיפורים מרנינים.

והרי כמה "צימוקים" שמוגשים לקורא באסופה זו:

ילדה מסרבת להאמין לאחותה שמספרת לה כיצד באים ילדים לעולם, ורק כשחברה מתארת לפניה את מה שראתה במו עיניה, היא נאלצת להסכים בעל כורחה שאלה העובדות. מזדמן לה להיות נוכחת במעשה האהבה בין שני נשואים (לאחרים), ואז היא תוהה לאיזו משפחה יהיה שייך הילד שייוולד להם – למשפחת הנואף או למשפחת הנואפת.

כל חייה שנאה גיבורת סיפור אחר את כל הגברים שבעולם, ויש רק גבר אחד שכבש את ליבה, הלא הוא ולדימיר איליץ' אוליאנוב לנין, שאותו היא אוהבת ומעריצה, ואפילו מוכנה להינשא לו. הבעיה היא שהיא נולדה שנה לאחר שלנין מת.

דיירת בבית אבות שנאה על כל הדיירים בשל השקפת עולמה הקומוניסטית ובעטיים של הסקנדלים שהיא מעוררת כלפי מי שמבקש לסתור את דעותיה. בית האבות מצא פתרון: היא תישא את הטפותיה בפני החוסים הדמנטיים במחלקה הסייעודית. אלה אינם מתווכחים איתה ואפילו מוחאים לה כפיים כשהמטפלות מעודדות אותם לכך.

באספה באגודת הסופרים מתלונן היושב ראש על חסרון הכיס הכרוני של האגודה שאינו מאפשר לו לשלם משכורות ולהפעיל את מוסדות האגודה. כל מיני פטפונים מבין הסופרים עולים לדוכן ומציעים עצות של כלום. בין העולים לדוכן גם ישיש בן למעלה משמונים. במקום לייעץ עצות כיצד לצאת מהמשבר הפיננסי, הוא קורא שיר שממנו משתמע שהוא סובל מערמונית מוגדלת, ומשבר הסוגרים שלו חשוב יותר מהמשבר הפיננסי של האגודה.

שמו של אחד הסיפורים הוא "התעלה". המילה הזאת טעונה בזיכרונות קשים מימי המלחמות בין ישראל למצרים סביב תעלת סואץ, אבל הסיפור מתרכז סביב תעלה באף גדול השייך לאביה של חברתו של הדובר בסיפור. מתברר שהאב לא מרוצה מכך שבתו מתרועעת עם סטודנט דלפון, והדובר מתנחם בכך שגם לבת יש תעלה קטנה באף, שבוודאי תגדל בבוא היום לממדים של תעלת אביה.

ירושה מסתורית מחכה בכספת בבנק לגיבור של אחד הסיפורים בקובץ. כדי לזכות בה עליו לשלם סכום נכבד לעורך-דין ולבנק ששמר את הכספת במשך עשרות שנים. בכספת נמצאה חוברת שירים, ובצוואה שבכספת נדרש הירש להוציאה לאור. אלא שמדובר בפלגיאט – השירים מועתקים מ"ל פרץ ומדוד פרישמן. ליד הצוואה יש סכום מזומן של 150 לירות להוצאות ההפקה של ספר השירים (הגנובים), סכום שאחרי עשרות שנים של פיחותים ושינויי ההליך המוניטארי שווה בערך חצי אגורה.

הבאתי כאן רק רמזים אחדים למה שמצפה לקורא בספר מרנין זה, וברור שהתקצירים אינם יכולים למצות את מכמני הכתיבה של משה גרנות ואת דקויותיה. לשם כך צריך ורצוי, לקרוא את המקור.

ההנאה מובטחת.

פרופסור זיוה שמיר

זיוה שמיר היא פרופסור אמריטה לספרות עברית באוניברסיטת תל-אביב. פרסמה עשרות ספרים, כשעיקר התמחותה הוא ביצירת ביאליק, וכן ביצירות יל"ג, רחל, עגנון, אלתרמן, רטוש, לאה גולדברג, א"ב יהושע, עמוס עוז, חיים באר. כתבה גם על שקספיר ותרגמה את הסונטות שלו. זכתה בפרסים ע"ש סדן, ליון קיפניס, ישראל אפרת, עקביהו.